

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 16

Заснований в 1996 році

Рівне – 2001

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 16. — Рівне: РДГУ, 2001. — 154 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, психології, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**Головний редактор** доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН**Мітюров Борис Никифорович** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'ячук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 11 від 29.06.2001 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 06 — 7.

Рівненський державний гуманітарний університет, 2001

тисячоліття.

Одержано редакцією 05.03.2001.

УДК: 378. 788. 07   В. І. ОНИЩУК

ЧИТАННЯ НОТ З АРКУША ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКОНАВЦІВ НА ДУХОВИХ ІНСТРУМЕНТАХ

Становлення і розвиток національної освіти є однією з домінуючих проблем державного будівництва незалежної України, важливою умовою гармонійного розвитку людини, створення інтелектуально-творчого потенціалу нації. Тому високоякісна професійна підготовка студентів-музикантів в інституті мистецтва – один із шляхів формування творчої інтелігенції, спроможної вивчати і пропагувати народне мистецтво, класичну спадщину, активно розвивати сучасні напрями музичної творчості.

Безперечно, професійна підготовка музиканта – процес складний і багатогранний. Незважаючи на безперервний розвиток музичного мистецтва, виникнення нових художніх течій і напрямів, надзвичайно активне розповсюдження "масової культури", навчання музичному мистецтву, гри на музичних інструментах зберегло традиційні форми і методи, певну консервативність.

Одним з важливих засобів професійної підготовки виконавців на музичних, зокрема на духових інструментах є оволодіння уміннями і навичками читання нот з аркуша. Читання нот – складова частина навчання гри на інструменті, але нерідко вирішується не систематично, без вирішення конкретних навчальних завдань. Частина музикантів-інструменталістів і навіть диригентів не володіють належним чином відповідними навичками читання. Формування цих умінь і навичок необхідно починати з перших кроків навчання гри на інструменті. Причому проводити заняття з кожним музикантом диференційовано і враховуючи при цьому його музичні здібності, наявні практичні уміння і навички. Доцільно також, приділяти серйозну увагу засвоєнню студентами спеціальних позначень, знання ними "мови нот" як необхідної умови глибокого опанування нотного матеріалу. Належить пам'ятати: грамотне читання нот можливе за умови, коли музикант вільно володіє музичною термінологією, графічними і мовними позначеннями.

Нотна графіка – своєрідна мова музики, яка записується спеціальними нотними знаками, умовними позначеннями і термінами. Читання з аркуша передбачає осмислене сприйняття і відтворення графічних позначень при постійному слуховому контролі, активізує музичне мислення і пам'ять.

Як відбувається процес читання нот, що він собою являє?

Як відомо, "відтворення нотного тексту – ряд цілеспрямованих, взаємозв'язаних виконавських дій: 1. Вивчення загального характеру твору, його темпу, тональності; біглий перегляд тексту для того, щоб зрозуміти його звуковисотні і метроритмічні особливості; 2. Власне виконання, яке дає можливість поглядом охопити більшу кількість нотного матеріалу, внутрішньо сприйняти і відтворити текст. Усі дії виконавця відбуваються на основі розвинених музично-технічних навичок, при активній участі уваги, слуху, моторики, всього виконавського апарату і творчої ініціативи" [1, 32].

Із цілого ряду певних якостей виконавця, які сприяють успішному читанню нот з аркуша, дуже важливим і визначальним моментом є наявність зорової та слухової уяви. Розвиток внутрішнього слуху повинен починатися на ранній стадії навчання і вдосконалюватися протягом всієї музичної діяльності.

Теоретики В. М. Мотов і В. Г. Бухвостов вважають що "достатньо розвинутий внутрішній мелодичний і гармонічний слух дає можливість передбачити подальший рух мелодії в п'єсі, яку студент читає; добра музична пам'ять дозволяє утримувати значні уривки п'єси під час відтворення їх на інструменті, коли увага виконавця вже переключується на подальший текст; наявність ґрунтовних теоретичних знань сприяє розшифруванню нотного тексту у швидкому темпі; досконале володіння інструментом дозволяє високохудожньо виконати твір, який читає музикант" [3, 2].

Виховання навичок читання нот повинно перебувати в центрі уваги педагога на різних

стадіях підготовки студента. При цьому викладач має завжди враховувати рівень підготовки студента і будувати читання за принципом від простого до складного. Матеріал також повинен відповідати можливостям студента, стимулювати і сприяти розвитку його виконавської майстерності. Не рекомендується при ознайомленні з новим нотним текстом ставити перед виконавцем надто великий обсяг виконавських завдань. Він повинен збільшуватися у міру набуття необхідних професійних навичок і виконавської майстерності та передбачати насамперед точне виконання нотного тексту. Необхідно пам'ятати: читання з аркуша не може замінити поглибленої роботи над нотним текстом, який при кожному прочитанні відкриває перед виконавцем все нові і нові художні якості музичного твору. Навчити студента вільно орієнтуватися у нотному тексті вимагає копіткої і довготривалої роботи.

Далі завдання педагога полягає у тому, щоб розкрити процес грамотного, виразного читання нот, всебічно враховуючи специфічні особливості гри на духових інструментах. Доцільно особливу увагу звернути на складні для виконання місця: стрибки або переходи на додаткові лінії нотного стану верхнього і нижнього регістрів; зміну ключових знаків або необхідності транспонування; часте порушення ритміки, передчасне застосування аплікатури, незасвоєної музикантом. Необхідно постійно націлювати студентів на важливість контролю при виконанні таких місць нотного тексту, привчати контролювати особисту гру, розвивати навички швидкого і правильного сприйняття нотних знаків та якісного їх відтворення.

Як відомо, набуттям навичок читання музичного тексту керують загально-психологічні процеси діяльності людини. Щоб збагнути методику читання нотного тексту з аркуша, рекомендував би порівняти деякі моменти читання літературного і музичного текстів. Дитина, наприклад, коли починає вчитися читати літературний текст, повністю володіє розмовною мовою. Музикант, зі свого боку, може добре володіти грою на інструменті, а може бути і початківцем.

Читаючи словесний текст не по буквах, а цілими словами, дитина швидко схоплює зміст речення. Відповідно і музикантові, коли читає нотний текст, треба читати його не по окремій ноті, а мотивами і цілими фразами. Читання нот передумова втілення музичного образу з розшифруванням його змісту, а не просте відтворення нотних знаків.

Дуже важливого значення при читанні нот має миттєва і рухово-моторна реакція на вказівки нотного тексту. Зорове сприйняття нотних знаків викликає у музиканта відповідну реакцію губ та обличчя, напруження яких відповідає висоті позначеної ноти, а дихальні м'язи забезпечують види необхідної сили. Рухи язика та пальців при цьому повинні бути швидкими і точними. У свою чергу правильна і активна реакція на нотний текст сприяє формуванню навичок біглого його читання, встановленню необхідних взаємозв'язків між сприйняттям нотного матеріалу і рухово-моторними діями виконавця, зоровим освоєнням тексту і формуванням звуковисотних уявлень.

"Відомо, – писав С. Болотін, – що в музиці є багато готових музично-технічних формул. Їх знання полегшує набуття навичок читання нот з аркуша. Якщо музикант знаходить їх в тексті, значить, він добре й вільно його читає. Постійне вдосконалення системи елементарних музичних формул і комплексів-гам у всіх тональностях, арпеджіо, і т. ін. є не тільки загальним навчально-технічним завданням, але служить також ефективною підмогою при набутті навичок гри з аркуша. Програючи гами (у всіх тональностях і з будь-якого ступеня звукоряду), музикант домагається вільного технічного виконання, запам'ятовує велику кількість формул, і звекає до їх зображення в нотному тексті. А щоб перевірити ці навички, виконавцю пропонується відшукати ці формули, запам'ятати їх співвідношення в тексті і після цього приступати до гри з аркуша. Скажімо, тому ж самому виконавцеві пропонується зіграти гаму до мажор, а після програвання гами, пропонується зіграти з аркуша вправу або етюд у цій тональності. Таким чином, граються арпеджіо і читаються з аркуша відповідні твори" [1, 36].

Набуття навичок гри з аркуша – складний рефлекторний процес у корі головного мозку. Він відбувається таким чином: сигнал, отриманий від зорового рецептора, формує в корі головного мозку джерело збудження, яке у свою чергу викликає відповідну реакцію у системі звуковидобування. Багаторазове повторення цієї операції виробляє умовний рефлекс щодо реакції виконавського апарату на зовнішній подразник – ноти. Тобто зорове сприйняття нотного тексту викликає образно-зв'язкове уявлення, що переходить у рухову реакцію. Такий процес означає: бачу, чую, граю. У результаті довгострокового тренування зорові, слухові, а

потім і рухові реакції переходять в єдину загальну дію і можуть набути високого ступеня досконалості.

Знання основних закономірностей читання нотного тексту з аркуша є важливим чинником формування спеціальних умінь і навичок. Однак розвиток і закріплення необхідних навичок можливі за умови систематичної і цілеспрямованої роботи. Серед практичних умінь і навичок біглого читання з аркуша важливе місце займає швидке орієнтування на аплікатури інструменту яке, в свою чергу, є одним з домінуючих елементів техніки гри. Тому розвиток умінь і навичок читання тісно пов'язане з формуванням виконавської техніки гри на інструменті і повинні здійснюватися паралельно.

У процесі читання нотного тексту розвивається відчуття аплікатури, уміння орієнтуватися сенсорним шляхом. У даній ситуації повною мірою виявляє себе рухова м'язова пам'ять, яка активно сприяє вільному виконанню. Вона, м'язова пам'ять, допомагає виконавцеві, постійно, без включення сенсорних сигналів, відчувати розташування отворів чи клапанів на інструменті. Важливе місце у цілеспрямованому формуванні умінь і навичок біглого читання нотного тексту з аркуша займають спеціальні вправи. Одною із таких вправ є методично правильне читання нот, розташованих на додаткових лінійках. Зокрема, доцільно практикувати читання знайомих мелодій у різних октавах, що ефективно сприяє орієнтуванню в широкому діапазоні нотного тексту та в аплікатурі інструменту.

У процесі читання нот з аркуша слід постійно звертати увагу на правильне відтворення нотного тексту: відтворення інтонації, побудову мотивів, фраз, речень, артикуляцію, логічний виклад музичної думки у часі.

При добрій пам'яті музиканта та його активному мисленню можна оволодіти такими навичками, як "дивитися вперед" /передчуваючи/ під час виконання. Зміст цього навичка полягає в тому, що ми граємо і одночасно продивляємося попередній текст. Щоб досягти своєї мети, В. М. Мотов і В. Г. Бухвостов пропонують такі прийоми:

1. Подивившись на частину тексту, студент повинен грати його по пам'яті.
2. Переносити погляд на новий відрізок тексту раніше, ніж закінчено програвання попереднього.
3. Уважно продивившись фразу, грати її, але дивитися на наступну, /першу фразу викладач закриває/ граючи другу фразу і т.д." [3, 12].

Б. Г. Манжора вважає що, "вивчення тексту твору починається з прочитання його з листа. Треба користуватися кожною можливістю почитати ноти" [2, 101]. З набуттям досвіду скорочуватиметься час, який затрачається на попередній перегляд п'єси і разом з тим збільшується її аналіз. Під час перегляду п'єси педагогу необхідно загострювати увагу на окремих важких для виконання місцях і не "засиджуватися" на легкодоступному матеріалі.

Над нотним матеріалом в творі треба постійно працювати. Навіть тоді, коли він вже вивчений напам'ять, бо завжди виконавець знайде в ньому щось нове, раніше упущене і виправить свої помилки. Тут багато залежить від викладача, як він зацікавить того ж виконавця працювати над вдосконаленням своєї читки нот.

В. Н. Мотов і В. Г. Бухвостов найбільш поширеними вважають такі помилки та неточності, що виникають при читанні нот з аркуша:

1. "Ритмічне відхилення. Помилки виникають часто у фігурах з пунктирним ритмом, тріолями, синкопами, ферматами, які зустрічаються в ритмічному малюнку.
2. Невиправдані зміни темпу. Скачки в мелодії, віртуозні пасажи, викликають у недосвідченого виконавця сповільнення темпу, а полегшення труднощів, навпаки прискорення його. Інколи музиканти посилення звуку пов'язують із прискоренням темпу, а послаблення - з уповільненням.
3. Штрихові неточності. Музикант ніби не помічає вказані в тексті штрихи. Викладач повинен вимагати точного виконання штрихів.
4. Аплікатурні недоліки. Коли студент читає ноти, він повинен дотримуватися основної аплікатури, якою можна добре оволодіти при щоденній грі гам, етюдів основною аплікатурою" [3, 14-15].
5. Забування знаків альтерації. Студент грає в основному гами і етюди, які мають мало знаків альтерації і таким чином звикає до того, що вони йому ніби не потрібні у творові, який має багато знаків. Великого значення набуває тут слуховий апарат студента, який, почувши зіграні

недоліки, дає поштовх для їх виправлення.

Як висновок необхідно підкреслити, що розвиток читання нот з аркуша – важливий компонент навчання гри на музичному інструменті, над яким треба постійно працювати і вдосконалюватись. Уміння і навички біглого читання нотного тексту значною мірою засвідчують якість навчання з спеціального інструменту, готовність студентів до практичної професійної діяльності. У зв'язку з цим, читання нот з аркуша доцільно ввести в навчальний план як самостійну навчальну дисципліну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болотин С. В. Методика преподавания игры на трубе в музыкальной школе. – Л.: Музыка, 1980. – 120 с.
2. Манжора Б. Г. Методика навчання гри на тромбоні. – К.: Музична Україна, 1976. – 112 с.
3. Мотов В. Н., Бухвостов В. Г. Развитие навыков чтения с листа у студентов-заочников. – М., 1978. – 37 с.

Одержано редакцією 17.05.2001.

УДК: 371.03 О. Б. ПЕТРЕНКО

ГЕНДЕРНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПРАКТИЦІ ВИХОВАННЯ

Однією з характерних ознак розвитку світового співтовариства в останні десятиліття є посилення уваги до жіночих проблем. Про це, зокрема, свідчить визнання прав жінок як винятково важливої складової частини прав людини, розробка та прийняття Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок (1979), проведення міжнародних конвенцій, присвячених розгляду питань становища жінок у суспільстві.

В умовах соціально-економічної та ідеологічної кризи нашого суспільства вибір життєвого шляху стає дуже складним, особливо для жіночої половини суспільства. Погіршення психологічного стану жінок на фоні зруйнованих ідеалів, глибокого розшарування суспільства, зменшення самозахисту примушують жінок шукати нестандартні шляхи для забезпечення життя. Саме тому завдання закладів освіти – “подивитись під кутом зору гендерної політики на виховання дівчат-підлітків” [4; 6].

Насамперед це передбачає скасування віковично пануючих над жінкою стереотипів, емансипацію всього суспільства і впровадження концепції “гендеру” в усі сфери суспільного життя.

Як зазначає українська дослідниця гендеру філософ Наталія Чухим [6] в “українських словниках ми не знайдемо значення слова “гендер”. Це поняття прийшло до нас із Заходу. У перекладі з англійської “гендер” – це стать, концепція гендеру – це концепція соціальних відносин або соціально-організованих відносин між статями, яка включає такі характеристики як біологічна стать, статево-рольові стереотипи та визначені суспільством норми чоловічої та жіночої поведінки.

У західній психології та соціології існують два терміни, які визначають “стать”. Т5 рмін “sex” використовується для визначення морфологічних, фізіологічних відмінностей, “біологічну стать”. Термін “gender” визначає “соціальну стать” людини, її статеvu роль, що має суспільне забарвлення і несе в собі суспільний досвід, накопичений у поведінці багатьох поколінь чоловіків та жінок.

У сучасних умовах психологові, соціальному педагогу необхідно знати закономірності гендерно-рольової поведінки особистості. Адже розвиток особистості, соціалізація, в основі якої лежить набуття людиною життєвих ролей, не можуть бути гармонійними без гендерно-рольової ідентифікації.

Така ідентифікація найбільшого рівня досягає у підлітковому віці (11-15 років). Поява почуття дорослості як специфічного новоутворення самосвідомості є структурним центром особистості підлітка, тією її якістю, в якій відображається нова життєва позиція у ставленні до себе, людей і світу в цілому.

Саме воно визначає спрямованість і зміст активності підлітка, його нові прагнення, бажання, переживання і афектні реакції.

ЗМІСТ

Воробйов А. М. До проблеми психічної депривації в дитячому віці у сучасній соціальній ситуації	3
Янциур М. С., Дем'яненко І. О. Стан професійного самовизначення учнів IX та XI класів у сучасних умовах	8
Димченко С. С. Психологічні особливості самостійної роботи в класі диригування	16
Іванюта О. В. Теоретичні аспекти вивчення візуального мислення	19
Главінська О. Д. Вплив самооцінки школяра на ставлення до своєї учбової діяльності	23
Марченко О. М. Особливості мотивування учіння старшокласника за умови впровадження нових інноваційних технологій навчання (10-11 класи)	27
Цуканова М. С. Соціально-психологічна характеристика злочинної поведінки неповнолітніх	31
Філоненко М. М. Формування спостереження і спостережливості у процесі сприймання об'єктів та явищ навколишнього середовища	34
Яцюк Н. О. Емоційна підтримка як важливий компонент виховного процесу	37
Безлюдна В. І. Актуалізація комунікативної потреби у дітей дошкільного віку	41
Горопаха Н. М. Психологічні основи формування у старших дошкільнят інтересу до пізнання природи	49
Поніманська Т. І. Психологічні особливості підготовки студентів до гуманістичного виховання	54
Маліновська Н. В. Психологічні механізми навчання старших дошкільників переказування художніх творів	57
Дичківська І. М. Антропологічний принцип розвитку зарубіжної гуманістичної педагогіки	60
Косарева О. І. Застосування методів ігрової адлеріанської терапії у встановленні контактів з дітьми дошкільного віку	63
Терешко Л. В. Розвиток зв'язного мовлення в загальному контексті навчання і розвитку дітей дошкільного віку	67
Назаревич В. В. Особливості використання методів ігрової терапії у корекційно-виховній роботі закладів інтернатного типу з соціально-дезадаптованими дітьми дошкільного віку	70
Пальчевський С. С. Суггестопедичний метод Г. К. Лозанова	75
Литвиненко С. А. Виховання як соціально-культурний феномен	80
Колупасва Т. Є. Молодіжні проблеми в Україні: шляхи реалізації	85
Машкіна Л. А. Формування психологічної культури майбутнього педагога	90
Станіславська К. Шляхи активізації пізнавально-творчої діяльності студентів мистецьких вузів	93
Кочубей Л. В. Формування навичок діалогічного мовлення на уроках з російської мови	98
Яцейко В. А., Сех І. С. Формування професійного мислення у студентів при виведенні природних понять	101
Титаренко В. П. Декоративно-ужиткове мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання учнів у процесі трудового навчання	108
Козяр М. М., Гордійчук І. І., Вовк В. Ф., Лебедюк Є. А. Теоретичні основи побудови системи задач з інженерної графіки	113
Лісневський А. В. Шляхи активізації навчально-виховного процесу у вузі	117
Онищук В. І. Читання нот з аркуша як важливий чинник професійної підготовки виконавців на духових інструментах	121
Петренко О. Б. Гендерні тенденції у практиці виховання	124
Юсупова М. Ф., Сидоренко В. К. Передумови використання комп'ютера в процесі навчання графічним дисциплінам	128
Петренко В. В. Формування політичної культури учнів – одна із необхідних умов громадянськості особистості	135
Середюк Л. А. Особливості самовираження сучасних старшокласників	141
Бричок С. Б. Особливості навчального процесу в церковнопарафіяльних школах Волині кінця XIX – початку XX ст.	144
Відомості про авторів	150

Наукове видання

**Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання
в закладах освіти**

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 16

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор Безлюдна В. І.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Бондаря А. М.

Здано до набору 01.06.2001 р. Підписано до друку 29.06.2001 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 18,81. Обл. вид. арк. 19,36. Замовлення № 128 Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі

Рівненського державного гуманітарного університету

33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах
освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного
гуманітарного університету. Випуск 16. — Рівне: РДГУ, 2001. — 154 с.

ISBN 966 — 7281 — 06 — 7.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, психології, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378ББК 74.20